



**Het
begin
van
mijn**

n a t u u r t u i n

tekst en foto's: Ger Londo

In de tuin van mijn ouderlijk huis in Haarlem deed ik mijn eerste ervaringen op betreffende het tuinieren met wilde planten. Mijn ouders gaven mij de vrijheid om de vrij saaie tuin met o.a. aucuba, hortensia's, stokrozen en een gazonnetje om te vormen tot een wilde tuin waarbij het nabijgelegen Thijsses Hof in Bloemendaal mijn grote voorbeeld was. Het exotische sortiment van sierplanten maakte plaats voor wilde planten. Het werd een soortenrijke wilde-plantentuin die door selectief wieden onderhouden werd. Want door veel in de natuur rond te kijken, wist ik dat een geheel spontane vegetatieontwikkeling op voedselrijke grond (een geroerde grond van venig en kleiig materiaal) in een kleine stadstuin niet tot een soortenrijke, gevarieerde begroeiing zou leiden.

< Gedeelte van Thijsse's Hof met links soortenrijk duingrasland en rechts de demonstratiestrook waar soorten gecultiveerd worden.

Ervaring opdoen

In de tuin van mijn ouders heb ik veel ervaringen opgedaan betreffende het tuinieren met wilde planten. Veel soorten, ook zeldzame, bleken in de tuin sterke woekeraars te zijn, o.a. geel walstro, cipreswolfsmelk, Engelse alant en wilde bertram. Van zevenblad en klein hoefblad wist ik al wel dat je die vanwege hun lange ondergrondse uitlopers beter niet in je tuin kunt aanplanten. Die 'woekerervaringen' zijn later verwerkt in de geschiktheidslijst van mijn boek 'Tuin vol wilde planten'. De sterk woekerende soorten staan daar met 'ww' aangegeven. Als je niet te veel wilt wieden, kan je die soorten dus beter niet in een border of wilde-plantentuin aanplanten.

Waarom een natuurtuin?

Na enkele jaren op een bovenhuis zonder tuin gewoond te hebben, verhuisde ik in 1965 naar Scherpenzeel waar ik op een redelijk grote oppervlakte een tuin kon aanleggen. Ik was toen pas werkzaam op het RIVON (Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud, later opgegaan in het Rijksinstituut voor Natuurbeheer of RIN) en deed veel botanisch onderzoek in natuurgebieden. Allerlei vegetaties kreeg ik onder ogen, onder meer soortenrijke graslanden die zo bloemrijk waren dat ze niet onder deden voor een border met sierplanten. Het leek mij zeer aantrekkelijk om te probe-

ren of je zo iets in een tuin kon ontwikkelen. Bovendien was ik sterk geboeid door natuurlijke vegetatieprocessen die je in een eigen tuin van dag tot dag kunt volgen. Want bij onderzoek in natuurgebieden zag je allerlei vegetaties meestal niet vaker dan eenmaal per jaar of nog minder frequent.

Het zal dus duidelijk zijn dat mijn keuze op de natuurtuin viel en niet op de wilde-plantentuin waarin het sortiment bepaald wordt door selectief wieden en aanplanten. In een natuurtuin doen we dat niet en laten we de begroeiing zich (groten-deels) spontaan ontwikkelen.

Grensmilieus en gradiënten

Er waren destijds geen handleidingen voor de aanleg van dit soort tuinen. Maar bij het maken van een plan voor mijn natuurtuin had ik het voorrecht dat Chris van Leeuwen op het RIVON mijn naaste collega en kamergenoot was. Van Leeuwen deed al lange tijd vegetatiekundig en plantenecologisch onderzoek voor het natuurbehoud, eerst bij de afdeling Natuurbescherming van het Staatsbosbeheer en vanaf de oprichting van het RIVON in 1957 bij dit instituut. In samenwerking met het toenmalige hoofd van de afdeling Botanie, Dr. Victor



Cypreswolfsmelk
(Foto: M. Klees)

Het gradiëntenmilieu in mijn voortuin heeft een gevarieerd, soorten- en bloemrijk grasland opgeleverd met onder meer harige ratelaar, rode klaver, beemdkroon en veldsalie.



Westhoff, was hij onder meer bezig met het ontwikkelen van een wetenschappelijke basis voor het natuurbehoud.

Van Leeuwen vestigde de aandacht op het belang van grensmilieus en heeft hierover diverse artikelen geschreven die nog steeds zeer lezenswaardig zijn (Van Leeuwen, 1965). Hij onderscheidde twee typen, de scherpe grens of ‘limes convergens’ en de vage grens of ‘limes divergens’. Bij het eerste type kunnen we denken aan een steile oever met een plotselinge overgang van nat naar droog. Bij de vage grens is er een geleidelijke overgang als gevolg van een (zeer) flauw talud. De scherpe

grens komt in de vegetatie tot uitdrukking in een lage soortenrijkdom en de dominantie van een of enkele soorten. De vage grens herbergt veel meer soorten en daar is aanzienlijk minder sprake van een sterke dominantie van een of enkele soorten. Behalve tussen droog en nat kunnen scherpe en vage grenzen onder meer voorkomen tussen zout en zoet (bijvoorbeeld op kwelders), tussen voedselarm en voedselrijk en tussen grasland en bos. Door de sterke invloed van de mens zijn in het algemeen de vage grenzen sterk afgenomen en de scherpe grenzen toegenomen, hetgeen een negatieve invloed heeft op de biodiversiteit.

Bij de vage grens hebben we dus te maken met geleidelijke overgangen in het milieu. We spreken dan van een gradiëntenmilieu. Wanneer je in een natuurtuin een gevarieerde vegetatie met veel soorten wilt laten ontstaan, was het duidelijk dat de aanleg van een gradiëntenmilieu de beste optie was. Dat je daarbij van relatief voedselarme grond moest uitgaan, was mij al lang duidelijk geworden vanwege de nivellerende invloed die bemesting op onze natuur heeft.

Mijn eerste experiment

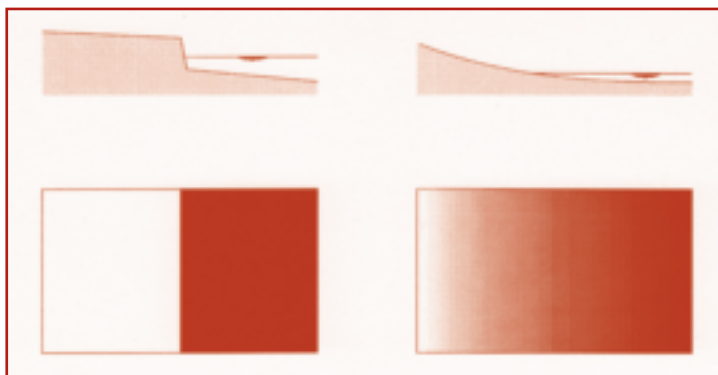
Aldus begon mijn eerste natuurtuinexperiment in 1966 met de



Bloemrijk hooiland met veldsalie en gewone margriet in een uiterwaard langs de IJssel. (Foto: M. Klees)

aanleg van een gradiëntenmilieu ten behoeve van de ontwikkeling van een soorten- en bloemrijk grasland. Op een ondergrond van vroeger bemeste humeuze zandgrond (eigenlijk nog wat te voedselrijk voor een ideale vegetatieontwikkeling) werden plaatselijk van hoog naar laag de volgende grondsoorten aangebracht: voedselarm en kalkarm zand, lemig zand, leem (beide kalkarm) en kalkrijke klei. Waar de oorspronkelijke grond aan de oppervlakte bleef, werd gradiëntsgewijs fijne mergel aangebracht. Op de kale grond volgde een spon-

tane vegetatieontwikkeling. Er werden dus geen soorten weggeweid, ook geen soorten als grote brandnetel, heermoes, kweek en ridderzuring. Wel werden wilde soorten uitgezaaid, want de naaste omgeving van mijn tuin was soortenarm. Al na een jaar had zich een bloemrijke begroeiing ontwikkeld met onder meer klein streepzaad, kruipende boterbloem en gewone margriet. Bij een beheer van tweemaal per jaar maaien ontwikkelde de begroeiing zich tot een gevarieerd, soortenrijk en bloemrijk hooiland.



Plotselinge overgangen en scherpe grenzen (links) bieden een veel minder gevarieerd milieu dan geleidelijke overgangen, vage grenzen of gradiënten (rechts). Rechts kunnen meer gevarieerde en soortenrijkere levensgemeenschappen tot ontwikkeling komen dan links.

Volgende experimenten

Aangemoedigd door het goede resultaat ben ik geleidelijk aan ook andere delen van de tuin zoals gazon en border tot natuurtuin gaan omvormen. Inmiddels waren de kinderen wat groter geworden zodat er aan een groot gazon om te spelen geen behoefte meer was. Zo ontstonden onder meer een bloemrijke kleihelling, een kalkgrasland en een moerasje met een gradiënt van hoogveenachtige begroeiing naar kalkmoeras. In volgende artikelen hoop ik het een en ander van mijn ervaringen in de natuurtuin mee te delen.

Literatuur

- Leeuwen, C.G. van, 1965. Het verband tussen natuurlijke en anthropogene landschapsvormen, gezien vanuit de betrekkingen in grensmilieus. *Gorteria* 2: 93-105.
- Londo, G. & J. den Hengst, 1993. Tuin vol wilde planten. Terra, Warnsveld.